

**Міністерство освіти та науки України
Наукова бібліотека Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
Тернопільський обласний осередок наукового товариства
імені Шевченка**

Серія:
*БІБЛІОГРАФІЯ ВЧЕНИХ ТНПУ
ім. ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА*

Фундатор географічної науки на Тернопілля

(до 90-ліття професора Йосипа Михайловича Свинка)

БІОБІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

Тернопіль – 2024

Рецензенти:

Черняк В. М. – доктор біологічних наук, професор, в.о. завідувача кафедри змісту і методик навчальних предметів Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти

Янковська Л. В. – кандидат географічних наук, доцент кафедри геоекології та гідрології Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка

Укладачі:

Кульчицька О. Я. – заступник директора наукової бібліотеки ТНПУ імені Володимира Гнатюка

Дем'янчук П. М. – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та методики її навчання ТНПУ імені Володимира Гнатюка

Ф94 **Фундатор географічної науки на Тернопіллі** : біобібліографічний покажчик / укладачі : О. Я. Кульчицька, П. М. Дем'янчук ; авт. передм. : А. Богуцький, Д. Ковалишин, Л. Царик. – 2-ге вид., допов. – Тернопіль : Редакційно-видавничий відділ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. – 144 с. – (Бібліографія вчених ТНПУ ім. В. Гнатюка).

У бібліографічному покажчику подано основні біографічні дані та напрями наукової, педагогічної та громадської діяльності і хронологічний перелік праць кандидата геолого-мінералогічних наук, професора, академіка Української екологічної академії наук, почесного члена Українського товариства охорони природи, почесного члена Українського географічного товариства, дійсного члена Наукового товариства імені Т. Шевченка, ветерана праці Йосипа Михайловича Свинка.

УДК 016:[929Свинко:913(477)]

© Кульчицька О. Я., уклад. 2024
© Дем'янчук П. М., уклад. 2024
© Бібліотека Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, 2024

Петро ДЕМ'ЯНЧУК, Богдан ЗАБЛОЦЬКИЙ,
Богдан ГАВРИШОК, Сергій ГУЛИК

ПРОФЕСОР ЙОСИП СВИНКО – УЧЕНИЙ І ПЕДАГОГ ВИЩОЇ ШКОЛИ

(до 90-річчя від дня народження)

2 жовтня виповнилося 90 років від дня народження кандидата геолого-мінералогічних наук, професора, академіка Української екологічної академії наук, почесного члена Українського товариства охорони природи, почесного члена Українського географічного товариства, дійсного члена Наукового товариства імені Т. Шевченка, ветерана праці Йосипа Михайловича Свинка.

Народився Й. М. Свинко в селі Ямна Долішна, поблизу Перемишля (тепер територія Польщі) у небагатій селянській родині. Тут він закінчив три класи початкової школи. У 1945 р. примусово переселений з батьками на територію УРСР в село Лошнів Тербовлянського району Тернопільської області, де продовжив навчання у семирічці, а згодом у середній школі, яку закінчив у 1953 році. У цьому ж році вступив на геологічний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка, який закінчив у 1958 р.

Здобувши кваліфікацію інженера-геолога-розвідника рудних корисних копалин, два роки працював на виробництві: спочатку в Одеській геологорозвідувальній експедиції, згодом – у науково-дослідному секторі Львівського державного університету імені Івана Франка. Восени 1960 р. був запрошений на посаду старшого викладача Кременецького державного педагогічного інституту, який у 1969 р. було переведено у м. Тернопіль. Аспірантуру закінчив без відриву від виробництва при кафедрі загальної геології Львівського державного університету імені Івана Франка (керівник – док. геол.-мінер. н., проф. Д. П. Резвой). У 1968 р. успішно захистив кандидатську дисертацію на тему «Неотектоніка північної частини Поділля».

Захоплення геологією ще з дитинства переросло в справу всього життя й цілком закономірно трансформувалось у цілеспрямовану, систематичну професійну діяльність, яка тривала впродовж шестидесяти років.

Першим самостійним науковим дослідженням Йосипа Михайловича був дипломний проект на тему «Детальна розвідка південно-східного флангу Байназарського рідкіснометального родовища». Представлена до захисту робота була високо оцінена рецензентами та головою Державної екзаменаційної комісії академіком Л. Г. Ткачуком.

Другим важливим науковим дослідженням Й. М. Свинка був звіт по темі № 12 у науково-дослідному секторі Львівського державного університету ім. І. Франка на тему «Розробка оптимальної методики і організації руднично-геологічної служби на Бориславському озокеритовому родовищі» (1960). Розроблені ним рекомендації були використані у практичній діяльності геологічної служби Бориславського озокеритового рудника.

Весь трудовий шлях Йосип Михайлович, за винятком перших 10 років трудової діяльності (про що згадувалось вище), проходить у Тернопільському педагогічному університеті ім. В. Гнатюка. Тут він пройшов науковий шлях від викладача до професора.

У 1969–1973 рр. обирався заступником декана та деканом природничого факультету, був ініціатором створення Тернопільського відділу Географічного товариства УРСР (1971) та географічного факультету (1990). У 1982 році його було обрано завідувачем кафедри географії, а після її розділення на дві окремі кафедри (фізичної й економічної та соціальної) – завідувачем кафедри фізичної географії. На цій посаді працював до червня 2008 р. У цьому ж році обраний на посаду професора кафедри фізичної географії.

Слід особливо відзначити плідну науково-організаційну роботу, яку Йосип Михайлович виконував у 1982-2008 роках на цій посаді. Знаємо, наскільки це складна робота – робота, яка вимагає таких особистісних якостей як: високий професіоналізм, управлінський талант, вимогливість і, разом з цим, толерантність, доброзичливість.

До заслуг ювіляра належить також створення ним геологічного музею (1991), незмінним керівником якого був до 2008 р. (до виходу на пенсію). Основою музею стали зразки мінералів, гірських порід та скам'янілих решток органічного світу, зібраних ним власноруч, а також зразків гірських порід і мінералів, переданих його колегами геологами (А. Богуцьким, М. Павлуном, Ю. Ляховим, В. Харкевичем та ін.).

Й. М. Свинко одержимий дослідник, автор 468 наукових та науково-методичних праць, у тім числі десяти монографій (одноосібних та у співавторстві), двох посібників та двох підручників з грифом МОН України, підготовлених до друку у співавторстві з М. Я. Сивим.

Й. М. Свинко має широкий спектр наукових уподобань і великий науковий доробок у багатьох напрямках географічної науки:

1) геолого-геоморфологічні дослідження (понад 80 наукових статей, розділів до колективних монографій та тез доповідей):

2) охорона природи та раціональне використання природних ресурсів (понад 50 наукових статей, тез доповідей на наукових конференціях різних рангів). За активну участь в охороні природи вченого нагороджено грамотами президії Українського товариства охорони природи, президій Тернопільської міської та обласної організацій Товариства, Державного Комітету УРСР з охорони природи, нагрудним знаком «Відмінник охорони природи УРСР» (1982), Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1986);

3) інженерно-геологічні дослідження (матеріали викладені в одній колективній книзі та декількох статтях);

4) дослідження ґрунтів (14 наукових статей і тез доповідей). У більшості з публікацій висвітлено результати науково-дослідних робіт, які проводилися на кафедрі у 80-х роках минулого століття за госпдоговірними темами з участю кандидата сільськогосподарських наук, доцента Д. І. Ковалишин;

5) дослідження внеску західноукраїнських вчених-геологів і географів у вивчення рідного краю та загальний розвиток наук про Землю (серія статей (близько 30) про українських вчених, яку можна виокремити під загальною назвою «Забуті імена»). Це наукові розвідки про геолога Юліана Медвецького, природодослідників Івана Верхратського та Миколу Мельника, геолога, географа та археолога Юрія Полянського, географів Володимира Кубійовича та Івана Теслю, геолога і географа Івана Олексичина та інших, які уславили вітчизняну і світову науку.

Крім цього, Йосипом Михайловичем опубліковано також низку статей-спогадів про своїх вчителів, викладачів Львівського державного університету ім. І. Франка, а саме: Л. І. Колтуна, Є. К. Лазаренка, Б. В. Мерліча, Л. М. Кудріна, В. О. Горецького, К. І. Геренчука, П. М. Цися та ін. *«Вони, – як зазначив в одному зі своїх спогадів Й. М. Свинко, – відіграли велику роль у формуванні моїх професійних знань, моральних якостей та загального кругозору. Я пишаюсь тим, що був їх учнем».*

Наполеглива багаторічна праця ювіляра отримала достойну оцінку. За вагомий внесок у розбудову національної педагогічної освіти Й. М. Свинка було відзначено нагрудним знаком «Відмінник народної освіти УРСР» (1970) та нагороджено Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1986); у 2004 р. йому присвоєно вчене звання академіка Української екологічної академії наук, а в 2018 р. – дійсного члена Наукового товариства імені Шевченка, що є найвищим науковим званням у цій авторитетній світовій організації українських науковців.

Доволі плідними у науковому відношенні для вченого видалися 2015–2024 роки, упродовж яких ученим було опубліковано цілу низку наукових праць, зокрема, помітно виділяється глибоким аналітичним змістом ґрунтовна робота під назвою «Ямна: знищене село Перемишльського краю (природа, історія, спогади), де описано природу, історію села Ямна Долішна (від виникнення до повного його знищення), охарактеризовано звичаї, побут і традиції його мешканців. Особливо детально у книзі описано трагічній події депортації односельчан з рідного села, примусового переселення їх на територію УРСР у 1945–1946 роках та пережиті труднощі і поневіряння, що випали на їхню долю.

Упродовж зазначеного відрізка часу Йосипом Михайловичем опубліковано також серію науково-популярних книг з геології та палеогеографії Тернопільської області («Цікава геологія Тернопілля», «Цікава палеонтологія Тернопілля», «Геологія міста Тернополя та його околиць: інженерно-геологічний та екологічний аспекти», «Геологія та рідкісні мінеральні утворення Тернопільської області», «Геологічна будова, палеогеографія та геологічні пам'ятки Тернопільської області», «Геологічна унікальність Тернопільської області», «Кременецькі гори: геолого-геоморфологічний нарис»), до написання яких долучилися ми, його учні, зокрема: науковий співробітник університету Ватерлу (Канада) О. В. Волік, доценти кафедри географії та методики її навчання П. М. Дем'янчук, С. В. Гулик та Б. Б. Гавришок, а також вчителька ЗОШ № 10 м. Тернополя Б. Б. Гдаль.

Упродовж своєї шестидесятилітньої науково-педагогічної діяльності Йосип Михайлович долучився до підготовки кількох тисяч фахівців-педагогів –

учителів біології та географії. Автори цих рядків також належать до учнів, які в свій час штудіювали геологію й робили перші кроки в опануванні професії вчителя. З ретроспективи кількох десятиліть згадуються захоплення й інтерес, з якими ми сприймали кожну лекцію прочитану ним. Кожного з нас вражали глибина знань, ерудиція, блискучий дар переконання, велика життєва мудрість та вміння Йосипа Михайловича на яскравих прикладах і фактах доступно доносити ключові аспекти складної, але напрочуд цікавої дисципліни – геології. З його допомогою студенти заглиблювались у чарівний, загадковий світ цієї науки. Згодом, вже працюючи викладачами на кафедрі, очолюваної Йосипом Михайловичем, ми постійно ловили себе на думці, що й надалі продовжуємо вчитися у нього – досвідченого науковця, високопрофесійного викладача, знаного в наукових колах геолога, краєзнавця та ерудита. Передусім, намагалися перейняти досвід організації і проведення польових наукових досліджень, старалися навчитись критично аналізувати різні точки зору з тієї чи іншої проблематики, вести наукові дискусії тощо.

Щороку, в першу неділю квітня – в День геолога, незважаючи ні на які примхи погоди, ми завжди з Йосипом Михайловичем «відкривали» так званий геологічний сезон – відправлялись в ту чи іншу місцевість області, чи навіть за її межі, для проведення найрізноманітніших польових геолого-геоморфологічних спостережень, результати яких пізніше слугували основою для публікацій статей у фахових виданнях, або ж доповідались на наукових чи освітніх форумах різного рангу. У польових умовах ми зайвий раз переконувались в тому, що Йосип Михайлович не лише досвідчений польовик-геолог, а й людина, що наділена справді енциклопедичними знаннями, аналітичним мисленням, активним дослідницьким інтересом, вмінням бачити все те, що намагається приховати від нас Природа. Відмітимо й те, що ніколи не помічали його втоми, хоча під час польових спостережень ми «намотували доволі солідний кілометраж», – як любив казати Йосип Михайлович.

Широкі і глибокі професійні знання, всебічна ерудиція, високий інтелект та інші добрі якості посприяли тому, що Йосип Михайлович був і залишається одним з найпопулярніших і шанованих студентами професорів.

Одним з основних повчань для студентської молоді, яке Йосип Михайлович не втомно, раз-по-раз, нагадував студентам, був вірш В. Масляка:

*«Учися дитино, бо вчитися треба,
Учися голубко, хай розум не спить,
Чого ти навчишся, вода не забере,
Не візьме розбійник, вогонь не спалить».*

А одним із основних дороговказів для себе, яким він керувався упродовж усієї своєї трудової діяльності, був вислів Ф. Пікабло: *«Є лише один спосіб змусити людей йти за вами: рухатися вперед швидше, ніж вони».*

Йосип Михайлович не лише славетний учений-геолог, а й чудова, доброзичлива, напрочуд толерантна, цілеспрямована й винятково працелюбна людина. В народі кажуть, що у будь-якій людині можуть розквітнути сотні неочікуваних талантів і здібностей, якщо їй створити для цього умови та

можливості. Такі умови створив у свій час Йосип Михайлович на кафедрі фізичної географії (зараз кафедра географії та методики її навчання), якій самовіддано служив і де сам сформувався як авторитетний учений-лідер, на якого рівнялися не лише співробітники кафедри та факультету, а й усього університету. Саме він зумів у свій час об'єднати навколо себе однодумців – спочатку для створення кафедри географії, згодом – географічного факультету.

З квітня 2015 р. він на заслуженому відпочинку, однак продовжує підтримувати тісні наукові зв'язки з викладачами географічного, хіміко-біологічного, історичного факультетів та вченими інших вищих навчальних закладів України і зарубіжжя.

Йосип Михайлович є добрим прикладом для наслідування, прикладом самовідданого служіння науці, взірцем доброзичливого ставлення до людей, відповідальності та працелюбства.

Міцного здоров'я Вам Йосипе Михайловичу та ще довгих років життя у мирній та щасливій Україні!

Наталія ТАРАНОВА

ПРОФЕСОР ЙОСИП МИХАЙЛОВИЧ СВИНКО – УЧИТЕЛЬ, НАСТАВНИК І НАУКОВИЙ КЕРІВНИК

Сьогодні маю велику честь і задоволення виступити з нагоди 90-річчя професора Йосипа Михайловича Свинка – людини, яка стала для мене не лише науковим керівником, але й учителем та наставником на все життя.

Мій шлях у географію розпочався в 1995 році, коли я вступила на географічний факультет Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Саме тоді я вперше зустріла професора Йосипа Михайловича Свинка. Він був не лише видатним науковцем і викладачем, а й надзвичайно цікавим співрозмовником. Його лекції та заняття завжди вирізнялися глибиною знань, але найбільше нас, студентів, захоплювали його розповіді про власний досвід і подорожі, які надихали нас мріяти та прагнути пізнавати світ.

Однією з його найулюбленіших історій була мрія побувати в Єгипті, країні пірамід. Через політичні обмеження радянських часів він довгий час не міг реалізувати цю мрію. Також особливо запам'яталася його розповідь про поїздку на Соловецькі острови, де він брав участь у науковій конференції. Професор Свинко згадував, як ще тоді знав про трагічну історію цих місць, що додавало глибини його міркуванням про їх значення.

Незабутніми були його спогади про подорож до Індії в 1991 році. Він відвідав Делі, побував на західному та східному узбережжях, а також мав нагоду побачити Тадж-Махал. Кожна його розповідь була наповнена живими враженнями та деталями, що викликали у нас бажання подорожувати, відкривати світ і вдосконалюватися як науковці та люди.

Йосип Михайлович наголошував, що географія – це не лише наука про земну поверхню, а й пізнання світу через особистий досвід. Його подорожі